

Mukaddime Sözlüğü

Klasik Sosyal Bilimler Sözlüğü

Kadir Canatan, Eskiyei Yayınları, Ankara 2017, 368 s.

Klasik eserler, bir milletin zengin tarihsel ve kültürel mirasını sonraki nesillere aktaran ve o milletin bilimsel zihin haritalarını yansıtan düşünce kaynaklarıdır. Düşünce ve bilim geleneği, bu klasik eserlerin etkileri ile oluşmakta ve daha sonraki aşamaların basamaklarını oluşturmaktadır. Bizde böyle bir geleneğin oluştuğunu söylemek zordur. Çünkü bilim ve düşünce geleneğimizi oluşturan klasik eserler tam olarak günümüz Türkçesine aktarılmadığı gibi birçoğu da Batılı müsteşriklerin çevirilerinden dilimize kazandırılmıştır. Ancak son dönemde bu eserler üzerinde çalışmaların arttığı da bir gerçektir. Mukaddime Sözlüğü-Klasik Sosyal Bilimler Sözlüğü, yazarın ifadesi ile bu gerçekten hareketle düşünce geleneğimizin oluşturulma sürecine bir nebze de olsa katkıda bulunmak için hazırlanmış bir çalışmadır.

İbn-i Haldun'un Kitab'ül İber isimli çalışmasının girişini oluşturan Mukaddime, Müslüman dünyanın sosyal bilimler ansiklopedisi niteliğinde klasik bir

eser şekline dönüşmüştür. Uzun bir süre ihmal edilen eser, günümüzde yurt içi ve yurt dışında Mukaddime ve İbn-i Haldun çalışmalarının hız kazanmasıyla gerçek değerini bir nebze de olsa kazanmıştır. Ancak bu çalışmaların, daha çok ilahiyat fakülteleri ve felsefe bölümlerinde yapıldığı görülürken, sosyoloji ve tarih gibi sosyal bilim bölümler ve sosyal bilimciler tarafından fark edilmiş olmaması üzüntüyle karşılanması gereken bir durumdur.

Yazar, İbn-i Haldun ve Mukaddime'ye olan ilgisinin, Rotterdam Erasmus Üniversitesi'nde sosyoloji okuduğu yıllarda başladığını ve bugüne değin devam ettiğini dile getirmektedir. İbn-i Haldun ve eserleri hakkında bazı çalışmaları olan yazar bu konuda ilk eserini, İslam Sosyolojisi adıyla 2005 yılında yayımlamıştır.

Yazarımıza göre, "İbn-i Haldun'u diğer bilim adamlarından ayıran en önemli özellik, "olanı" anlamaya ve açıklamaya çalışan bir bilim adamı olmasıdır. Bu, İbn-i Haldun'un kendi düşüncelerini ve değer yargılarını hiç belirtmediği anlamına da gelmemektedir. O, sürekli bir biçimde olan ile olması gerekeni ayırt eden; nerede ve ne zaman hangi düzeyde konuştuğu belli olan bir düşünürdür."

Yazar eserin ortaya çıkış serüvenini şu şekilde dile getirmektedir: "Eser, uzun bir dönemi kapsayan bir okuma ve düşünme sürecinin ürünü olmakla birlikte son bir yıl içinde yaptığım düzenli ve sistematik bir okuma ve yazma sonucunda ortaya çıkmıştır."

Elimizdeki sözlüğü benzerlerinden farklı kılan temel özellik, klasik dönemin bir birikimi olan Mukaddime'nin temel kavramlarını ve düşüncelerini ortaya koymasındır.

Yazar sözlüğü yazmaktaki amacını ise şu şekilde ifade etmektedir: "Mukaddime Sözlüğü, Klasik Sosyal Bilimler Sözlüğü olarak adlandırılan bu sözlük geleneksel/klasik birikimi aktarmayı amaçlamanın yanında yeni bir sosyal bilim anlayışını da gündeme getirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, İbn-i Haldun çalışmalarına destek vermek yanında ilham kaynağı olmak gibi bir işlev yüklenirse amacına ulaşmış olacaktır."

Sözlük yazılırken, kavramların tespiti genellikle iki yöntemden hareketle belirlenmiştir. Birincisi, doğrudan doğruya Mukaddime okumaları sırasında eserden tespit edilen kavramlar: Asabiye, mülk, iklim, adet, ahlak, gibi. İkincisi ise, yazar tarafından ortaya konan kavramlar. Bilgi sosyolojisi, aidiyet, ilerleme, eğitim sosyolojisi, gibi. İkinci yöntemle bu sözlüğün geliştirilmesi ve zenginleştirilmesinin de mümkün olacağı ve sözlüğün sürekli geliştirilebileceği de yazar tarafından okuyucuların ve bilim insanlarının dikkatine sunulmaktadır.

Yazarın şu tespiti de bilim adamların dikkatine sunulmaktadır: “İbn-i Haldun çalışmaları, bu-gün sadece onu anlamak ve anlatmakla sınırlandırılmaz. Eğer bir bilim ve düşünce geleneği kurmak istiyorsak, İbn-i Haldun’u ve onun düşüncelerini geliştirmek de zorundayız.”

Sözlük hazırlanırken kavramların tespiti kadar içeriksel olarak semantik alanlarının belirlenmesi ve yorumlanması konusunda da belirli bir yöntem izlenmiş, kavramlar ele alınırken, Mukaddime’de bu kavramının nasıl tanımlandığını tespit edilmiş, sıklıkla alıntılar yapılmıştır. Söz konusu kavramın anlam ve önemine yazar tarafından bazı yorumlar yapılmış olması da eserin farklı bir eser olduğunu göstermektedir. Sözlük alanında yapılmış eşsiz bir çalışmadır ve alanında bir ilktir.

Yazar sözlüğe Mukaddime’yi okurlara kısaca tanıtmak için Mukaddime okumalarına giriş adında bir bölüm kaleme almıştır. Bu bölümde yapının genel planı, yazılışı, yapısal analizi hakkında okuyucular için kısa ve eşsiz bilgiler yazar tarafından sunulmaktadır. Yine devamında İbn-i Haldun’un Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Siyaset bilim, Ekonomi, Bilgi ve Eğitim Sosyolojisi ve bütünlüklü sosyal bilim anlayışından bahseden bilgiler verilerek mukaddime ve yazarı okuyucuya tanıtılmaktadır.

Sözlük, toplam 150’ye yakın asli kavram ve 450’yi aşkın atıf kavramları olmak üzere toplam 600 civarında kavramdan oluşan sözlükte kavram aramayı ve bulmayı kolaylaştırmak için sözlüğün sonuna bir kavramlar dizini eklenmiştir. Eserin giriş bölümü “İbn Haldun’un Mukaddime okumalarını kolaylaştırmak ve onun sosyal bilim alanındaki yaklaşımlarını yansıtmak amacıyla yazılmış, devamında ki önermeler bölümü ise Mukaddime’nin temel tezlerini içermektedir. Ayrıca bu bölümde, klasik bir eser olan Mukaddime hakkında çağdaş okuyucuya güncelleştirilmiş bir Mukaddime versiyonu sunulmakta, aynı zamanda İbn-i Haldun’un “ilm-i umran” anlayışının nasıl bir sosyal bilim anlayışı sergilediği de okuyucuya sunulmuştur.

Sözlüğün son bölümüne İbn-i Haldun ve Mukaddime çalışmalarını yansıtan, yazar tarafından ulaşılabilen ve önemli olduğuna inandığı seçilmiş bir bibliyografya eklenmiştir. Ayrıca ilgililerine yol gösterecek kitap (tercüme ve telif) ve makale yanında, Türkiye’de yapılmış yüksek lisans ve doktora tezi çalışmaları da eklenmiştir.

Tevfik AKSOY*

* Anadolu İlahiyat Akademisi. tevfik_aksoy@hotmail.com